

Ceremonies, relikwieën en rekvisieten Over het werk van Béatrice Balcou

Tlön Projects nodigt curatoren, kunstenaars, schrijvers en denkers uit om met hun “museum zonder muren” in dialoog te treden en op zoek te gaan naar innovatieve en spraakmakende presentaties van werken uit haar denkbeeldige collectie, op telkens andere plekken. De Franse kunstenaar Béatrice Balcou (1976) zal een niet nader bepaald kunstwerk uit de collectie lichten in de context van een ceremonie, en daarnaast een reeks nieuwe werken tonen.

Béatrice Balcou's werken zijn doorwrochte oefeningen in aandacht, dat steeds schaarser wordende maar zo kostbare menselijk vermogen. Doorheen de jaren heeft ze een oeuvre ontwikkeld dat weldoordacht de grenzen tussen kunst en kader weet af te tasten. Sinds 2013 werkt Balcou aan een reeks getiteld *Untitled Ceremonies*, performatieve handelingen die zich afspelen rond een bestaand kunstwerk uit publieke of private collecties. In het bijzijn van een beperkt publiek wordt het zorgvuldig in- en uitgepakt, in een choreografie van gebaren die de aandacht vestigt op de concrete materialiteit van het werk.¹ Tijdens Balcou's seculiere ceremonies worden de kunstwerken als het ware voorgedragen; ze worden — tijdelijk — uit de verborgenheid van de collectie gehaald en ontsloten aan een publiek. Er schuilt een fenomenologisch genoegen in de manier waarop — louter in de *omgang* ermee — de betekenis van het kunstwerk zich onttrekt aan elke gebruiks- of ruilwaarde², zich ontvoogdt van elk economisch kader, voor het weer in het depot belandt. Hetzelfde geldt voor Balcou's serie van *placebo*-sculpturen (2014 – heden), houten replica's van de kunstwerken uit de ceremonies. Deze houten objecten deden eerst dienst als substituten of rekvisieten tijdens het inoefenen van de ceremonies, maar zijn stelselmatig hun autonomie gaan opeisen.

Wellicht is het geen toeval dat de belangstelling voor rituelen de laatste jaren sterk is toegenomen, net op het moment dat ze dreigen te verdwijnen. Rituelen en ceremonies hebben historisch een eerder religieuze (< Lat. *re-ligare*, “verbinden”) connotatie en verlenen een symbolische betekenis aan voorwerpen, woorden en handelingen³. Ze brengen individuen samen binnen een groter geheel en zorgen voor continuering en overlevering van menselijke cultuur⁴. In een onttoverde maatschappij is kunst mogelijk de laatste schuilplaats van het sacrale, met het museum als tempel. Waar 19de-eeuwse musea tal van religieuze voorwerpen en iconen van hun aura hebben ontdaan door hen te seculariseren of profaner tot “louter” kunstwerken⁵, houdt Béatrice Balcou zich bezig met een *heritualisering* van werken uit kunstcollecties. Eerder dan het te willen enten op de canon van performance- of conceptuele kunst, wordt Balcou's werk pas inzichtelijk vanuit het performatieve en protocollaire karakter van het dagelijks leven.

Binnen het rituele kader — en het bijhorende protocol — is de *subjectieve*, innerlijke gevoelswereld amper van tel. Het is precies de nauwgezette uitvoering van een *objectief* protocol die het welslagen van een ceremonie bepaalt, en het individu inschrijft binnen het sociale weefsel van een gemeenschap⁶. Dat is dan ook de kracht van symbolen (< Gr. *syn-ballein*, “samen-brengen”). Hun betekenis is sterk belichaamd, d.w.z. onmogelijk los te denken van hun drager of medium. Vergelijk het met de betekenis van een gedicht, die niet valt te parafaseren zonder de tekst stap voor stap te herhalen. Daarom heeft het verloop van rituelen en ceremonies — een

¹ Het vormt tegelijk een echo van de veelal veronachtzaamde professionele praktijk van *art handling*.

² “*Gesture* is the name of this intersection between life and art, act and power, general and particular, text and execution. It is a moment of life subtracted from the context of individual biography as well as a moment of art subtracted from the neutrality of aesthetics: it is pure praxis. The gesture is neither use value nor exchange value, neither biographic experience nor impersonal event: it is the other side of the commodity that lets the “crystals of this common social substance” sink into the situation” Giorgio Agamben, *Means Without End. Notes on Politics*, tr. by Vincenzo Binetti and Cesare Casarino, Minneapolis: University of Minnesota Press, [1996] 2000: 79.

³ Richard Sennett, *Together. The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation*, New Haven/London: Yale University Press, 2012.

⁴ “Rituals and ceremonies are the genuinely human acts which allow life to appear to be an enchanting, celebratory affair.” Byung-Chul Han, *The Disappearance of Rituals. A Topology of the Present*, Cambridge: Polity Press, 2020: 26.

⁵ Boris Groys, “The Curator as Iconoclast”, *New Approaches in Contemporary Curating*, Spring 2016.

⁶ Byung-Chul Han noemt rituelen dan ook “community without communication”. *Op.cit.*: 1

geheel van gebaren, woorden en handelingen — telkens iets protocollairs en plechtstatigs. Als een narratief met begin en einde dient men het volledig te doorlopen zonder binnenwegen te willen nemen⁷.

Ook Béatrice Balcou's nieuwere werken laten zich vanuit een gelijkaardige optiek begrijpen. Symbolische betekenis herkennen we ook bij bijvoorbeeld relikwieën en iconen. Hier speelt de *materiële band* een cruciale rol in de betekenisgeving, eerder dan de onderlinge gelijkenis⁸. Het schijnbaar contingente — de onverhoedse aanraking, het toevallige contact — wordt plots noodzakelijk op symbolisch vlak. Het is deze onzichtbare, “magische” materiële band, hun iconische betekenis, die veelal in religieuze tradities wordt overgedragen. Dat element speelt duidelijk mee in twee reeksen die Balcou maakte tijdens annus horribilis in 2020 gedurende haar residentie bij CIRVA in Marseille. *Porteurs* bestaat uit langwerpige, glazen omhulsels die de residuen bevatten van hedendaagse kunstwerken of historische artefacten, door de kunstenaar opgehaald bij restaurateurs – enkel de titel geeft iets van hun oorsprong weg. Deze schijnbaar onbeduidende overblijfselen van het restauratieproces omvat Balcou als relikwieën in transparante capsules die merkwaardig genoeg de vorm hebben van estafette-stokjes, en daardoor de idee van historische overlevering evoceren. Dezelfde materiële band is van belang bij *Containers*, een reeks van dode insecten onder diverse glazen stolpen. Ook hier verraadt de titel meer over het werk: het gaat om ongewervelde beestjes die zich aan kunstwerken tegoed gedaan hebben. Kadavers zijn mogelijkwijs de meest macabere vorm van relikwieën, en in dit geval fascineren ze nog meer door wat ze bevatten.

⁷ “Some of the same outward-turn occurs in ceremonies, whose expressive power stands at the opposite pole from a person lost in the labyrinth of his or her own private feelings. This is one reason why, in performing a ritual, people become so exercised about getting it exactly right, whether it's a question of social etiquette or what version of the Bible to use in church; no matter what you feel, the power of the occasion depends on what you are performing.” Richard Sennett, *op.cit.*: 140.

⁸ Roland Breuer & Arnold Burms, *Ik/Zelf. Essays over Identiteit en Zelfbewustzijn*, Leuven: Peeters, 2000: 126.

Container #17 (Hexarthum Exiguum & Rosa da Tivoli), 2020
Insect, glas
ø 5 x 11,8 cm
Foto: Regular Studio

Porteur #14 (Zonder titel, Laura Lamiel, vroeg werk), 2020
Leisteenpoeder, glas
ø 3,6 x 30 cm
Foto: Regular Studio

Béatrice Balcou
Untitled Ceremony #16
Assistent: Theodora Jacobs
05.11.2021 – 07.11.2021

Performance tijden:

05.11.2021 17.00 uur
06.11.2021 14.00 uur en 17.00 uur
07.11.2021 11.00 uur

Een ticket voor het bijwonen van een performance is vereist.
U kunt op satellite.eventgoose.com een ticket reserveren.

Curatoren:

Chris Bestebreurtje en Petra Kuipers

Essay:

Pieter Vermeulen

Vertaling:

Titus Verheijen

Locatie:

ROZENSTRAAT – a rose is a rose is a rose
Rozenstraat 59, Amsterdam

Genereus ondersteund door:

Met dank aan:

Sjoerd Kloosterhuis, Dick Pellegrom, Mari Pitkänen, Madelon van Schie en Maarten Brocades Zaalberg

Speciale dank aan:

Laurent Fiévet

In de *denkbeeldige collectie* van Tlön Projects zijn werken opgenomen uit verscheidene privécollecties. Deze *denkbeeldige collectie* vormt het vertrekpunt voor het Satellietprogramma van Tlön Projects.

Grafisch ontwerp:
Sabo Day

Lettertype:
Orbis voor Tlön
Projects, door Jung-
Lee Type Foundry